

1935 Biga Yangını: Ulusal Basın Üzerinden Tarihsel Bir Anlatı

The 1935 Biga Fire: A Historical Narrative Through the National Press

Onur SEMİZ¹

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat
Fakültesi, Tarih Bölümü, Ağrı, Türkiye

Öz

Bu çalışma, tarih boyunca birçok kez yangın felaketine maruz kalan Biga kazasında, 1935 yılında meydana gelen büyük yangın olayını konu edinmektedir. Yangının Biga tarihindeki önemini ortaya koymak ve bu felaketin kentin sosyal, fiziksel ve idari yapısına etkilerini değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, hem Osmanlı Dönemi'nde yaşanan ve Biga'nın mekânsal çehresini değiştiren yangınlara kısaca değinilmiş, hem de Cumhuriyet Dönemi'ndeki 1935 yangını detaylı biçimde incelenmiştir.

Araştırma kapsamında tarihsel araştırma yöntemi ile doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Osmanlı Dönemi'ne ait yangınlar hakkında veri sağlanırken, Başkanlık Osmanlı Arşivi temel başvuru kaynağı olarak değerlendirilmiş; 1935 yılında gerçekleşen büyük yangın için ise dönemin basın yayın organları esas alınmıştır. Gazeteler üzerinden yapılan analizler, yangının kentte ciddi ölçüde fiziksel tahribata yol açtığını ortaya koymaktadır.

Yangının bu denli yıkıcı olmasının altında, Biga'daki yapıların büyük ölçüde ahşaptan inşa edilmesi, kent planlamasındaki eksiklikler ve itfaiye teşkilatının yetersizliği gibi yapısal sorunların yattığı anlaşılmıştır. Sonuç olarak, yangın olaylarının Biga'nın tarihsel gelişiminde belirleyici bir rol oynadığı ve kentin hafızasında derin izler bıraktığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Yangın, Basın, Doğal Afet, Kent Tarihi, Biga, 1935 Yangını

ABSTRACT

This study focuses on the major fire that occurred in 1935 in the district of Biga, which had been exposed to numerous fire disasters throughout its history. The aim of the study is to reveal the significance of this fire in Biga's historical development and to evaluate its impact on the city's social, physical, and administrative structures. In this context, brief reference is made to the fires that took place during the Ottoman period and altered the spatial character of Biga, while the 1935 fire in the Republican era is examined in detail.

The study employs the historical research method along with document analysis. For information regarding fires during the Ottoman period, the Presidential Ottoman Archives were utilized as the primary source. In contrast, the 1935 fire was examined through contemporary newspapers and periodicals. Analyses based on press coverage indicate that the fire caused significant physical destruction in the city.

The severity of the destruction was primarily due to structural factors such as the widespread use of wooden materials in the construction of buildings, deficiencies in urban planning, and the inadequacy of the fire brigade. In conclusion, it can be stated that fire incidents have played a decisive role in the historical development of Biga and have left a deep imprint on the city's collective memory.

Keywords: Fire, Press, Natural Disaster, Urban History, Biga, 1935 Fire

Geliş Tarihi/Received 31.07.2025
Kabul Tarihi/Accepted 23.10.2025
Yayın Tarihi/Publication 01.12.2025
Date

Sorumlu Yazar/Corresponding author:

Onur SEMİZ

E-mail: osemiz@agri.edu.tr

Cite this article: Semiz O., (2025). *The 1935 Biga Fire: A Historical Narrative Through the National Press. Journal of Atatürk*, 14(2), 37-45

Atıf: Semiz O., (2025). *1935 Biga Yangını: Ulusal Basın Üzerinden Tarihsel Bir Anlatı. Atatürk Dergisi*, 14(2), 37-45.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Giriş

“Zarara yol açan büyük ateş” (Büyük Türkçe Sözlük, 2017, s. 3818; TDK, <https://sozluk.gov.tr/>) veya “kontrolden çıkmış yanma olayı” (Çetiner, s.3) şeklinde tanımlanan yangın, doğal ya da insani nedenlerle insanlığın tarih boyunca karşı karşıya kaldığı, can ve mal kaybına uğradığı bir afettir. Erler; incelediği vakalardan hareketle yangının; yıldırım, aşırı sıcaklar, deprem, doğa olayları gibi doğal nedenlerden ya da ihmal, dikkatsizlik ve kasıt gibi insani sebeplerden kaynaklandığını belirtmiştir (Erler, 2000, s. 209). Tarihsel süreç içerisinde yangınların çıkma sebeplerini tespit eden çalışmalarda da bunu görmek mümkündür. Nitekim Ürekli (2010), özellikle İstanbul’da çıkan yangınların sebeplerinin başında kundaklamanın geldiğini vurgulamıştır. Yangınla mücadele noktasında da görevleri bulunan yeniçerilerin ekonomik ve siyasi çıkar elde etmek amacıyla zengin ve etkili kişilerin mülklerini kundakladıklarını belirtmiştir. Yine bu bağlamda deprem ve yıldırım düşmesi gibi doğa olaylarını da yangınların çıkmasındaki başlıca sebepler arasında zikretmiştir (Ürekli, 2010, s. 112). Afetlerin nedenlerini açıklamaya çalışan insanoğlu, bakış açısına göre farklı şekilde cevaplar vermiştir. Teolojik açıdan bakıldığında afetler “*ilahi irade veya tanrının gazabı*” olarak addedilirken marksist bir dünya görüşünde doğanın gücü, gerekliliğin yansıması olarak değerlendirilmiştir (Hazai, 2001, ss. 3-5).¹ Diğerlerine oranla yangın afetinde insan faktörü daha etkili olmakla birlikte toplumların yangın afetine de benzeri bir yaklaşım sergilediği söylenebilir.

Tarih boyunca başta İstanbul olmak üzere pek çok Anadolu kenti yangın afetiyle karşı karşıya kalmıştır. Osmanlı kentlerinde “*harîk-i ekber/ihrâk-ı kebir*” olarak adlandırılan (Behar, 2019, ss. 50, 101) büyük yangın vakalarının çok yaşanmasının altında ekonomik, estetik ve depreme karşı dayanıklılık gibi kaygılardan dolayı ev yapımında ahşap malzemenin daha fazla tercih edilmesi yatmaktadır. Ayrıca şehirlerin plansızlığı, binaların bitişikliği ve yangınla mücadelenin teşkilatsızlığı gibi nedenler de eklenince, önüne geçilemeyen ve çok ciddi can ve mal kaybına yol açan yangınların yaşanması kaçınılmaz olmuştur (Korkmaz, 2010, s. 52). XVII. yüzyılın en önemli Ermeni yazarı olan Eremya Çelebi Kömürcüyan, yangınların çıkış

sebebini “*Yangınların birçoğu, dikkatsizce eritilen yağların parlaması, ev ve dükkanlarda hizmet eden uşakların acemiliği, bazı evlerde yapılan saçaklar, efendilerine kin bağlayan besleme ve uşakların fesatlığı, sefih insanların kahpelere olan intikam hırsları, hırsız ve yağmacıların kasıtları veya tütün içenlerin dikkatsizliği yüzünden çıkmaktadır. Bazen de uçan semavi cisimlerin tesiri ile yangın zuhur etmektedir*” şeklinde açıklamaktadır. (Andreasyon, 1973, s. 60).

Tarih boyunca büyük kent yangınları söz konusu olduğunda akla ilk gelen şehir süphesiz İstanbul’dur. Hatta Cezar, İstanbul yangınlarını “*binaları mütemadiyen yiyen bir bela*” şeklinde tanımlamıştır (Cezar, 1963, s. 327).² Osmanlı Dönemi’nde İstanbul’da yapı malzemesinin değişimini tetikleyen unsurlardan birisi de depremlerin fazla olmasıdır. Nitekim 1509 yılında yaşanan ve “*küçük kıyamet*” olarak nitelendirilen depremin ardından insanlar ev yapımında ahşabı daha çok tercih etmeye başlamıştır. Bu nedenle zaman içerisinde büyük çaplı yangınların sayısında artışlar olmuştur (Erdoğan, 2014, s. 50).

İstanbul’da tarihi belirlenmiş ilk büyük yangınlar 1489 ve 1501 yılında meydana gelen afetlerdir. Yine Yavuz Sultan Selim döneminde 1515 yılında da büyük hasara neden olan bir yangın hadisesi yaşanmıştır. 1539 yılında vuku bulan Zindankapı Yangını, Osmanlı Dönemi’nde geniş bir sahayı etkileyen en eski yangınlar arasındadır. Bir yahudi mahallesinde çıkan ve bazı kaynaklara göre bir hafta süren 1569 tarihli yangın XVI. asrın en büyük yangını olarak kabul edilmiştir. Ayrıca 1500’lü yılların sonlarına kadar önemli hasara sebep olan yangınların çıktığı bilinmektedir (Cezar, 1963, s. 328-334). İstanbul’da çıkan en büyük yangınlardan birisi, Katip Çelebi’nin aktardığına göre üç gün süren ve şehrin beşte birinin harap olmasına neden olan 1633 tarihli Cibali yangınıdır (Ürekli, 2010, 113). 1660 yılı İstanbul yangınları açısından önemli bir tarih olarak göze çarpmaktadır. Bu tarihte hem büyük sayılabilecek Galata yangını hem de o tarihe kadar İstanbul’un tecrübe ettiği en büyük yangın olarak nitelendirilen İstanbul yangını yaşanmıştır (Andreasyon, 2010, s. 71; Pamuciyan, 2002a, s. 89; Pamuciyan, 2002b, ss. 101-106; Yıldız, 2023, s. 21). 1687-1688 seneleri de İstanbul adına büyük çaplı yangınların yaşandığı yıllar olarak dikkat çekmektedir. Bu yangınlarda

¹ Tarihsel süreçte doğal afetlere toplumların bakışına bazı örnekleri incelemek için bakınız (Zachariadou, 2001, ss. 6-10).

² Osmanlı Devleti’nden önce İstanbul’da yangınların nispeten daha az olduğuna dair bazı bilgilere rastlanılmıştır. Bunun nedeni olarak Bizans döneminde yapıların kâgir olması gösterilmiştir. 1637-1695 yılları arasında yaşamış olan Ermeni Eremya Çelebi

Kömürcüyan’ın yangınlarla ilgili kaleme aldığı eserinde Osmanlı İstanbul’unda bazı kişilerin evlerinin yanmasına karşı endişe duymadıklarını, hatta bazılarının “*yanıp kül olması daha iyi oldu, zevkime göre yeniden yapabileceğim*” ifadelerine tanıklık ettiğini aktarmıştır (Andreasyon, 1973, s. 59).

ciddi boyutlarda maddi hasara neden olmuştur (Cezar, 1963, ss. 342-343). İstanbul için büyük yangınlardan birisi de 1756 yılında Cibali’de meydana gelmiş, şehrin nüfusunun önceki dönemlere nazaran artması ve konut sayısının fazlaşmasından dolayı ciddi maddi hasarlara neden olmuştur. Hatta bazı dönem kaynaklarında yangın hasarının boyutları *"yanan yerleri bir kimse bir hayvana binip ortalama bir hızla dolaşsa beş saatte dolaşıp bitiremez"* şeklinde izah edilmiştir (Köse, 2019, s. 201). Ayrıca 1782 yılında meydana gelen Cibali yangınında da hem maddi hasarın hem de can kaybının had safhaya ulaştığı anlaşılmaktadır. Belirtilen bu yangınların dışında da XIX. ve XX. yüzyılda İstanbul’da büyük sayılabilecek çok sayıda yangın vuku bulmuştur. 1808, 1839, 1878, 1911 yıllarında çıkan Babiâli Yangınları,³ 1826 ve 1865 Hocapaşa Yangınları, 1870 Beyoğlu Yangını, 1911 Uzunçarşı Yangını ve 1918 Sultanselim Yangını akla gelen ve derin izler bırakan yangınlar arasında değerlendirilebilir (Kuzucu, 1999, ss. 693-697).⁴

Osmanlı Dönemi’nde İstanbul haricindeki şehirlerde de birçok büyük yangın hadisesi yaşanmıştır. 1836-1866 yılları arasında Çanakkale şehrinde çıkan yangınlar (Kormaz, 2010, ss. 51-67), 1870’li yıllarda Doğu Karadeniz bölgesinde çıkan yangınlar (Erler, 2000, ss. 209-218), 27 Ağustos 1894 tarihli Uşak yangını (Çakmak, 2011, ss. 63-90), 1852 İzmir yangını (Esirkiş, 2019, ss. 42-44) kent yangınlarına bazı örneklerdir. Bunların dışında 1914-1918 yılları arasında da Anadolu’nun bir çok kentinde çeşitli sebeplerden kaynaklı çok sayıda yangın meydana gelmiştir (Etöz ve Esin, 2012, ss. 1-44). Mesela 1916 yılında meydana gelen Ankara yangını büyük kent yangınları arasında zikredilebilir (Etöz ve Esin, 2015, ss. 175-189). Büyük yangın konusunda örnekleri arttırmak mümkündür.

Anlaşılabileceği üzere yangın hadisesi tarih boyunca insanın en fazla uğraştığı afetler arasındadır. Dolayısıyla pek çok araştırmacının dikkatini çekmiş ve bu konuda bilimsel tarihsel süreç içerisinde bir kaç kere büyük yangın atlatan Biga’nın önceki dönemde yaşadığı yangın afetlerine genel hatlarıyla değindikten sonra 1935 yılında meydana gelen büyük yangını konu edinmektedir. Böylece kente büyük hasar veren 1935 Biga yangınının nedeninin ve bilançosunun tespiti amaçlanmıştır.

Yöntem

Bilimsel çalışmalarda ele alınan sorunları ve soruları doğru şekilde cevaplayabilmek için araştırmacının özelliği dikkate alınarak en uygun bilimsel araştırma yönteminin uygulanması gerekmektedir. Bu çalışmada, araştırma konusu bağlamında sağlıklı veri sağlamak amacıyla tarihsel araştırma yöntemi ve doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivinde detaylı bir tarama yapılmıştır. Ancak tarama neticesinde 1935 yılında vuku bulan Biga Yangını hakkında sadece 1 adet arşiv belgesi tespit edilmiştir. Bu durum konunun basın üzerinden incelenmesini zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla dönemin ulusal basını titizlikle taranarak 1935 yılında meydana gelen Biga yangınının çıkış nedeni, yangına nasıl müdahale edildiği, şehre verdiği zararın boyutları, yangınzedelere yönelik destek girişimleri ve halkın içine düştüğü durumdan fırsatçıların ne şekilde istifade etmeye çalıştığı gibi konular açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca gazete de özellikle yangın süreci hakkında verilen bilgilerde bazı farklılıklar göze çarpmış, bu tarz bilgi yanlışlıkları da belirtilerek gazetelerin tarih çalışmalarında kullanılırken dikkat edilmesi gereken kaynaklar arasında olduğu tartışılmıştır.

XX. Yüzyılda Meydana Gelen Biga Yangınları

Biga tarihine bakıldığında çok sayıda yangın hadisesinin yaşandığı fark edilmektedir. Nitekim XX. yüzyılın hemen başında, 26 Temmuz 1901 tarihinde Biga kentinde büyük sayılabilecek bir yangının meydana geldiği bilinmektedir. Rum mahallesinde akşam saat on iki sularında başlayan ve yaklaşık sekiz saat devam eden yangın hızla yayılarak Müslüman mahallerini de etkilemiştir. Yangında çok sayıda hane, devlet dairesi ve dükkanın yandığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda yangınzadelere yardım sağlamak maksadıyla hızlıca bir komisyon teşkil edilerek yardım toplanmaya başlanmıştır (BOA, Y.A. HUS, 418/45). Ayrıca yangında evlerini kaybeden ahaliye hemen kalacak yer ayarlanamayacağı gerekçesiyle mahalli redif deposunda mevcut olan çadırların verilmesi sağlanmıştır (BOA, BEO, 1696/127130). Sebebi tespit edilemeyen yangında 214 hane, 72 dükkan, fırın, mescid, Rum kilisesi ve iki mektebin yandığı, maddi hasarın yaklaşık 35-40.000 lira civarın olduğunun tahmin edildiği bildirilmiştir (Korkmaz, 2018, s. 515). Yangınzedelerin zararlarını tazmin etmek ciddi finansman gerektirdiğinden afet sonrası iane komisyonları

³ Osmanlı Devleti’nde meydana gelen Babiâli Yangınları hakkında geniş bilgi edinmek için bakınız (Kuzucu, 2000).

⁴ 1831-1923 yılları arasında sadece İstanbul’da yüzlerce yangın

meydana geldiği bilinmektedir. Hatta Osman Nuri Ergin, 1854-1919 yılları arasında İstanbul’da 229 ayrı yangın vakasının yaşandığını tespit etmiştir (Kenan, 2015, s. 502).

kurularak halka yiyecek, giyecek ve barınma noktasında gerekli yardımlar yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca yangında evlerini kaybedenlere yeniden ev inşa etmelerini kolaylaştırmak maksadıyla birçok inşaat malzemesinde vergi muafiyeti getirilmiştir (BOA, DH.MKT, 522/49).

Devlet ve halk, 1901 tarihli büyük Biga yangınının izlerini tam anlamıyla silemeden 28 Ağustos 1904 tarihinde sabah saatlerinde hükümet meydanında başlayan ve yaklaşık on iki saat devam eden bir yangın hadisesi daha yaşanmıştır. Söz konusu yangından Biga kazasının dörtte üçünün etkilendiği, binlerce vatandaşın evsiz kaldığı anlaşılmaktadır. Bu yangında özel mülklerin yanı sıra Reji İdaresi ve kasaba dışındaki depo haricindeki bütün kamu binalarının da yandığı belirtilmiştir (Öztunç, 2018, s. 310). Yangından Müslüman, Rum ve Ermeni halk etkilenmiştir. Yangında yanan toplam 1136 binanın yaklaşık %80'i Müslümanlara aittir (Korkmaz, 2018, s. 521). Yaşanan hadiseden bir süre sonra yerinde incelemelerde bulunan Biga Mutasarrıfı Hıfzı Paşa, yangın mahalindeki izlenimlerini *“kasabanın en gelişmiş mahallelerindeki evler, çarşı ve pazar yerinde bulunan mağaza, dükkân, han ve diğer binalar tamamen yanmış ve Biga harabeye dönmüştü. Durum gerçekten kötüdür, halkın birçoğu göçebe hâlinde bulunan çerke-nişinler gibi çadırlar ve barakalara sığınmakta, tüccar ve esnaf ise ancak yağmur ve güneşten korunacak kadar duvar kenarlarına tahtalarla inşa ettikleri geçici kulübeleri mağaza ve dükkân gibi kullanarak işlerini yürütmeye çalışmaktaydılar”* (Öztunç, 2018, s. 310) şeklinde aktarmıştır.

Kısa zaman içerisinde Biga kazasında iki büyük yangın hadisesinin yaşanması hem halkı hem de devleti her anlamda zor durumda bırakmıştır. Özellikle fakir halk, yiyecek, giyecek ve barınma noktasında muhtaç duruma düşmüş, uzun bir süre çadır ve barakalarda ikamet etmek zorunda kalmıştır. Devlet ve vatandaşlar her ne kadar yaraların sarılması için çaba gösterebilirler bile tam anlamıyla halkın ihtiyaçlarına cevap verememişler, yardım toplamak ve kasabanın yeniden inşası için bütçe ayırmak ise devleti zor durumda bırakmıştır. Ancak dönemin tüm olumsuz şartlarına rağmen devlet ve vatandaşlar imkan dahilinde yangınzedelerin yanında olmaya çalışmıştır. Yiyecek, giyecek, çadır ve vergi muafiyeti gibi yardımlar, Osmanlı

Devleti'nde sosyal yardım hizmetlerinin ve sosyal devlet düşüncesinin yavaş yavaş gelişmeye başladığını göstermesi bakımından önemlidir.

1935 Biga Yangını

Gazetelerden edilen bilgilere göre Biga kazasındaki⁵ büyük yangın 29 Temmuz 1935 günü saat 19.30 civarında Çanpazarı yolu üzerinde Pomak Molla Kadir diye tanınan mermi, barut vb. av malzemeleri satan bir dükkanda⁶ bilinmeyen bir nedenle başlamış ve çok sayıda ev, dükkân ve devlet dairesinin yanmasına sebebiyet vermiştir. Dükkanda patlayıcı maddelerin yoğunlukta olması dolayısıyla yaşanan patlamalar yangına müdahaleyi güçleştirmiş, rüzgarın da etkisiyle yangın kısa bir süre içerisinde geniş alana yayılmış ve kontrolden çıkmıştır. Ev ve dükkânların hem bitişik hem de ahşap olması da yangının geniş bir alanı etkisi altına almasında başlıca faktörlerdendir (Son Posta, 4 Ağustos 1935, s. 6).

Dükkanda bulunan mermilerin uzun süre patlamaya devam etmesi yangına müdahaleye imkan tanımamış, dolayısıyla yangın dört koldan ilerlemiştir. (Tan, 31 Temmuz 1935, s. 1). Bu durum yangın mahalli hakkında *“harp yeri”* nitelendirmeleri yapılmasını beraberinde getirmiştir (Anadolu, 1 Ağustos 1935, s. 1 ve 5). Böylesine büyük çapta ve hızlı yayılan bir yangının sadece Biga itfaiye teşkilatı ile söndürülemeyeceğinin anlaşılması üzerine civar il ve ilçelerden yardım istenmiştir. Bunun üzerine Çanakkale, Gonen, Balıkesir ve Bandırma'dan itfaiye teşkilatları gelmiş, yangının kontrol altına alınması ve söndürülmesi noktasında büyük gayretler göstermişlerdir. Nitekim gelen yardımlar neticesinde yangın söndürülmüş, soğutma çalışmaları yapılmış ve yeniden alevlenmemesi için gerekli tedbirler alınmıştır (Cumhuriyet, 31 Temmuz 1935, s. 1 ve 2; Son Posta, 31 Temmuz 1935, s. 1 ve 8). Ayrıca yangın felaketini yerinde incelemek, yangın söndürme faaliyetlerini yönetmek, gerekli tedbirleri almak ve emirleri vermek için Çanakkale Vali Vekili Mektupçu Alaeddin Bey ve Şarbay (Belebiye Başkanı) Osman Gürel, yanlarında iki polis memuru ile birlikte afet bölgesine gelmiştir (Tan, 31 Temmuz 1935, s. 1; Cumhuriyet, 31 Temmuz 1935, s. 1 ve 2).⁷ Yine Biga Kaymakamı H. Yavuz Bey'in de yangın mahallinde gerekli tedbirleri almaya, yetkilileri ve halkı

⁵ XIX. yüzyılda mutasarrıflık haline getirilen Biga'nın o dönemdeki toplam nüfusu 40.749 olarak belirlenmiştir. Cumhuriyet dönemi ile birlikte Çanakkale iline bağlı bir ilçeye dönüştürülmüştür. 1927 nüfus sayımı verilerine göre nüfusu 7924 olan Biga ilçesi, 1935 yangından sonra yeniden imar edilmiştir. 1960 yılında 10.845 kişiye ulaşmıştır (Emecen, 1992, s. 137).

⁶ Mithat Atabay, bu dükkânın ismini “Biga İnhisarlar Barut

Bayii (Biga Tekel Barut Satış Dükkânı)” olarak bildirmektedir (Atabay, 2017, <https://www.canakkaletravel.com/yazi/biga-1935te-nasil-harabeye-donmustu.html>).

⁷ Atabay, “Biga 1935'te Nasıl Harabeye Dönmüştü?”, <https://www.canakkaletravel.com/yazi/biga-1935te-nasil-harabeye-donmustu.html>; Erişim Tarihi: 22.09.2025.

bilgilendirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır (Haber (Akşam Postası), 30 Temmuz 1935, s. 1 ve 2).

Vali Vekili Alaeddin Bey'in verdiği izahata göre; alınan tedbirler ve yürütülen çalışmalar neticesinde Biga yangını gece yarısından itibaren kontrol altına alınmaya başlanmış ve gece saat 03.00 sularında ise tamamen söndürülmüştür. Yangında herhangi bir sabotaj ihmali olmadığı, kazaen çıktığı belirtilmiştir. (Tan, 4 Ağustos 1935, s. 1). Yangının bilançosu ise oldukça ağır olmuştur. Birçok farklı rakam zikredilmekle birlikte yangında 130 civarında ev, 50 civarında dükkan, 2 fırın, 1 garaj, 3 ahır gibi özel mülklerin yanında 1 ilkokul, askerlik şubesi, orman dairesi, Adapazarı Türk Ticaret Bankası, idman yurdu⁸, harita dairesi, yazı işleri komisyon binaları gibi resmi kurumlar da yanmıştır (Son Posta, 4 Ağustos 1935, s. 6). Ayrıca uray dairesinin de (belediye binası) yaklaşık 6.000 liralık bir zarar gördüğü ifade edilmektedir (Son Posta, 24 Ağustos 1935, s. 6). Yangının maddi zararının resmi makamlara göre 300.000 liradan fazla olduğu tahmin edilmektedir (Tan, 2 Ağustos 1935, s. 6).

Yangın nedeniyle maddi hasar çok büyük olsa da can kaybı olmadığı anlaşılmaktadır. Sadece yangın sırasında Turhan isimdeki bir gencin heyecandan kalp krizi geçirerek vefat ettiği belirlenmiştir (Kurun, 1 Ağustos 1935, s. 5). Ancak yangın hadisesinde özellikle evleri yanan halkın perişan halde olduğu açıklanmıştır. Yangınzedelerin büyük bir kısmının evlerinden hiç birşey kurtaramadıkları vurgulanmış, barınma ve yeme içme ihtiyaçlarının giderilmeye çalışıldığı ifade edilmiştir. Buna göre, yangında evleri yananlar civardaki otellere ve büyük binalara yerleştirilmişlerdir. Yeme içme işesi noktasında ise kasaba halkı ve civar köylerden gelenler afetzedelere yardım etmişlerdir (Haber (Akşam Postası), 31 Temmuz 1935, s. 1; Cumhuriyet, 31 Temmuz 1935, s. 1 ve 2). Yangında zarar görenlere ve durumları çok kötü vaziyette olanlara dağıtılmak maksadıyla Kızılay tarafından Şarbaylığa (Belediye Başkanlığına) 300 lira gönderilmiştir. Ayrıca yersiz yurtsuz kalıp geçici olarak mektebe yerleştirilen afetzedeler için eski dispanserin tamir edilmesi ve bu kişilerin oraya nakledilmesi planlanmıştır (Son Posta, 24 Ağustos 1935, s. 6). Yine İçişleri Bakanlığı, Çanakkale Valiliğine çektiği bir telgrafla; felaketzedelere gerekli yardımların hızla yapılmasını ve halkın açıkta bırakılmamasını istemiştir (Ulus, 1 Ağustos 1935, s. 3). Benzeri bir telgrafın da Kızılay merkezi

tarafından Çanakkale ve Biga şubelerine çekildiği anlaşılmaktadır (Yeni Asır, 31 Temmuz 1935, s. 3; Tan, 1 Ağustos 1935, s. 3). Kasabanın en güzel yerlerini silip süpüren yangın sonrasında halkın bir an evvel ev dükkanlarını yeniden inşa edebilmesi için Emlak Bankası'nın ve zengin kişilerin yardımlarının önemli olduğu vurgulanmıştır. Aksi halde özellikle kışın gelmesi ile birlikte halkın halinin çok fena olacağı belirtilmiştir (Akşam, 30 Eylül 1935, s. 10).

Yangının Biga kazasında eğitim öğretim işlerini de kısmen sekteye uğrattığı anlaşılmaktadır. Zira yangın sırasında yanan ilkokulda eğitim gören 150 kadar öğrencinin ders yılı içerisinde mektepsiz kalmaması için Çanakkale Kültür Direktörlüğünün gerekli tedbirleri almaya başladığı da basının işlediği konular arasında yer almıştır (Kurun, 7 Ağustos 1935, s. 5).

Yangın sırasında halk hem yangının söndürülmesi hem de yangında zarar görenlere yardım edilmesi için seferber olurken bazı istenmedik olayların yaşandığı da görülmektedir. Bu bağlamda yangından eşyalarını kurtarmaya çalışan insanların zaruretlerinden faydalanmaya çalışan arabacıların ve hamalların bazıları fahiş fiyatlar istemişlerdir. Yine söndürme işlerine yardım kisvesi altında bazı fırsatçıların hırsızlık ve yağmalama yapmaya kalkıştıkları tespit edilmiştir. Nitekim bu kişilerin fırsattan faydalanarak mağazalardan kumaş, evlerden eşya ve değerli maddeleri çaldıkları anlaşılmıştır. Bu gibi faaliyetleri yürüten şahısların bazıları zabıta tarafından yakalanmış ve çaldıkları malzemeler sahiplerine teslim edilmiştir (Son Posta, 4 Ağustos 1935, s. 6).

Yangının söndürülmesi sırasında büyük özveri gösteren bazı kişi ve grupların takdir ve taltif edildiği de görülmektedir. Balıkesir itfaiye biriminin özverili çalışmalarından dolayı takdir edilmesi (Anadolu, 1 Ağustos 1935, s. 1 ve 6) ve Zeynel isimli bir jandarma erine yangının söndürülmesi sırasındaki çalışması ve yararlılığı için Biga Kaymakamı tarafından takdirname verilmesi gazetelere yansıyan örnekler arasındadır (Tan, 10 Ağustos 1935, s. 6).

Yangın neticesinde ortaya çıkan enkaz, ekipler tarafından kaldırılarak sahil kenarına taşınmıştır. Sahil kenarındaki evleri su basmasını engellemek amacıyla yapılan bu girişim, daha sonraki süreçte endişelere de neden olmuştur. Nitekim olası bir çay taşkını sırasında söz

⁸ Biga İdman Yurdu binasının yanması hadisesi Malatya Saylavı Vasıf Çınar'ın Çanakkale, Tekirdağ, Kırklareli ve Edirne vilayetlerini teftiş raporuna da yansımıştır. Nitekim belgede; idman yurdu binasının yanmasından dolayı Biga kazası CHP binasını geçici olarak kullandıkları, binanın tamiri için belediye bütçesinden 80

lira yardım parası sağlandığı, ancak kulüp üyelerinin dileklerinin toplam tamirat masrafının 600 lirayı bulabilecek olan binalarının yapılması olduğu belirtilmiştir (BCA, CHP, 633-88-1). Söz konusu bu belgede Biga yangını hakkında Başkanlık Cumhuriyet Arşivinde tespit edilen tek belgedir.

konusu enkazın çay üzerinde bulunan köprüleri yıkmasından endişe edilmiştir (Son Posta, 23 Ekim 1935, s. 4).

Söz konusu yangın vakası ile ilgili dönemin basını incelendiğinde bazı bilgi farklılıklarının olduğu görülmektedir. Bilgi farklılıklarından ilki; yangının çıkış saati ile ilgilidir. Örneğin; 31 Temmuz 1935 tarihli Tan gazetesi yangının çıkış saatini 17.30 (Tan, 31 Temmuz 1935, s. 1), Anadolu gazetesi ise yangının saat 18.00 sularında başladığını belirtmiştir (Anadolu, 1 Ağustos 1935, s. 1 ve 5). Diğer ulusal gazetelerde ise yangının saat 19.30 civarında başladığı bildirilmektedir. Bu yüzden 29 Temmuz 1935 tarihli Biga yangını akşam saat 19.30 civarında başladığını kabul etmek daha makul gözükmektedir. Yangın vakası hakkında bilgi farklılığının olduğu diğer konu ise yangının söndürülme saati hakkındadır. Nitekim yine Anadolu gazetesi yangının sabah saat 06.00 sularında söndürülebildiğini sütunlarına taşımıştır. Ancak incelenen diğer gazetelerin neredeyse tamamı yangının gece 23.00 sularında kontrol altına alınmaya başladığını, saat 03.00 civarında ise tamamen söndürüldüğüne belirtmektedir. Dolayısıyla yangın gece 03.00 söndürüldüğü bilgisinin daha gerçek olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Yangın meydana getirdiği hasar ile ilgili de gazetelerin verdiği bilgiler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu bağlamda en önemli fark yanan bina ve dükkan sayılarında gözükmektedir. Nitekim bazı gazetelerde yangında 119 ev ve 7'si mağaza olmak üzere 38 dükkanın yandığı (Son Posta, 4 Ağustos 1935, s. 6), bazı gazetelerde 130 evin ve 50 dükkanın yandığı (Akşam, 31 Temmuz 1935, s. 2; Haber (Akşam Postası), 31 Temmuz 1935, s. 1; Ulus, 31 Temmuz 1935, s.3; Kurun, 31 Temmuz 1935, s.2), bazılarında 120 ev ve 35 dükkanın yandığı (Cumhuriyet, 31 Temmuz 1935, s. 1 ve 5), kimi gazetelerde 150 ev ve 59 dükkanın yandığı (Son Posta, 31 Temmuz 1935, s. 1 ve 8; Kurun, 1 Ağustos 1935, s. 5) bilgileri mevcuttur. Hatta bazı gazetelerde rakamların daha da abartıldığı görülmektedir. Anadolu gazetesi yangında yanan bina sayısını 400'ü aşkın olarak belirtirken Ulusal Birlik (İzmir) gazetesinin Biga'nın dörtte üçünün tamamen yandığı bilgisini okuyucularıyla paylaşmıştır (Ulusal Birlik (İzmir), 31 Temmuz 1935, s. 4). Bu yüzden yangında kül olan bina sayısını netleştirmek tam anlamıyla mümkün olmamakla birlikte gazetelerin çoğunluğunun 130 ev ve 50 dükkan sayısını vermesinden hareketle bu sayıların daha gerçekçi olduğu ifade edilebilir.

Gazetelerdeki bu tarz bilgi farklılıklarının nedeni olarak ise söz konusu gazetelerin resmi makamlardan ziyade bölgedeki temsilcilerinin aktardıkları bilgileri sütunları

taşıması olarak düşünülmektedir. Gazeteye bilgi sağlayan ve doğrudan yangına şahit olan temsilciler ise yangın anının verdiği heyecan ve dehşet ile kendi izlenimlerini paylaştıkları tahmin edilmektedir. Ayrıca yine bu kişiler, yetkili mercilerin dışındaki şahıslardan aldıkları bilgileri de iletmış olmaları muhtemeldir. Biga yangını özelindeki bu durumun gazeteleri bilimsel çalışmalarda kullanırken son derece dikkatli olunması gerektiği gerçeğini somut bir şekilde ortaya koymaktadır. Her ne kadar bu çalışmada arşivde konu ile ilgili belge bulunamaması nedeniyle mümkün olmasa da gazetelerdeki verilen bilgilerin arşiv belgeleriyle teyit edilmesinin doğru bilgiye ulaşma noktasında önemli olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Doğal veya insani nedenlerle çıkan yangınlar, tarihin hemen her döneminde insan yaşamını olumsuz etkilemiş, ölüm ve maddi hasara yol açmıştır. Türk tarihi incelendiğinde de başta İstanbul olmak üzere hemen her şehir ve kasabada büyük veya küçük çapta bir yangın hadisesinin meydana geldiği görülmektedir. Bu bağlamda bakıldığında yangın felaketleri şehirlerin nüfus ve yapı noktasında yaşadığı değişimi tetikleyen unsurlar arasındadır.

Biga'nın da tarihi boyunca büyük yangınlara tanıklık ettiği anlaşılmaktadır. Tarihi kayıtlara yansıdığı kadarıyla Biga'da da XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren büyük çaplı yangınlar meydana gelmiştir. Bu yangınlar içerisinde özellikle 1901 ve 1904 yılında yaşanan yangınların kazada büyük hasarlara neden olduğunu ve insanların hafızasından uzun yıllar silinmediğini söylemek mümkündür. Ayrıca söz konusu yangınlar, kentin yeniden imarı aşamasında yapısal dokusunu etkileyen önemli bir unsur olarak dikkat çekmektedir.

Biga tarihinde bahsi geçen büyük yangınların dışında üçüncü yangın ise 1935 yılında meydana gelmiştir. Herhangi bir kasıt tespit edilemeyen yangın kente can kaybı yaşatmamasına rağmen ciddi maddi hasar vermiştir. Özel ve kamu binası olmak üzere yaklaşık 200 civarında yapının yanmasına neden olmuştur. İnsanların bir çoğunun tüm varlığını yitirmesine neden olan bu yangın neticesinde insanlar perişan bir hale gelmiştir. Yangın sonrasında detaylarına tam anlamıyla ulaşmak mümkün olmasa da mağdur olan kişilere barınma ve iye konusunda yardımlar edildiği anlaşılmaktadır. İlk etapta yetkili makamlar ulaşınca kadar yardımın bölgede yaşayan ahali tarafından yapıldığı anlaşılmamasına rağmen daha sonraki süreçte gerek İçişleri Bakanlığı, valilik ve belediye gerekse de Kızılay

felaketzedelerin durumlarını takip etmiş ve mümkün olan yardımları sağlamaya çalışmıştır.

Yangın afeti, diğerlerine nazaran insan faktörünün en fazla etkili olduğu afet türüdür. Bu durum 1935 Biga yangını içinde geçerli bir durumdur. Her ne kadar yangın başlangıcında bir kasıt olmasa da dikkatsizlik nedeniyle böylesi büyük bir olayın yaşandığını söylemek mümkündür. Yangın büyüüp hızlı bir şekilde civara yayılmasında binalarda kullanılan yapı malzemesinin de etkili olduğu anlaşılmaktadır. Biga'da binaların ahşap ve yapıların birbirine bitişik oluşu yangının büyümesini önemli ölçüde tetiklemiştir. Ayrıca itfaiye teşkilatının yetersizliği, şehrin imar planının böylesine büyük afetler gözetilmeden yapılması da diğer bir etken olarak göze çarpmaktadır.

Tarihin her döneminde olduğu gibi Biga yangını sırasında da krizi fırsata çevirmeye çalışan insanların olduğu anlaşılmaktadır. İnsanların zor durumundan faydalanmak suretiyle fazla gelir elde edilmeye çalışılması, fırsattan istifade hırsızlıklar yapılması bu duruma örnektir.

1935 Biga yangının araştırılması noktasında temel kaynak dönemin gazeteleridir. Basın incelendiğinde yangının detayları hakkında önemli bilgiler sunduğu görülmektedir. Ancak birtakım farklı ve abartılı bilgiler sunduğu da tespit edilmiştir. Bu durumun gazetelere bilgi sağlayan kişilerin yangın karşısındaki algıları ve resmi kişilerden ziyade şahıslarla yaptığı görüşmelerin etkisi olabilir. Ayrıca konu ile ilgili arşivlerde belgenin tespit edilememesi de ilginç bir durum olarak karşılanmalıdır. Bu açıdan bir değerlendirme yapmak gerekirse Osmanlı Devleti döneminde Biga'da çıkan yangınlarda arşivlerin temel kaynak olma özelliği bulunurken Cumhuriyet Dönemi'ndeki olayda konunun detaylandırılması için arşivin neredeyse hiç veri sağlamadığı söylenebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

Arşivler

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, Y.A. HUS, 418/45

BOA, BEO, 1696/127130

BOA, DH.MKT, 522/49

BCA, CHP, 633/88/1

Gazeteler

Akşam. (1935, 31 Temmuz). Biga yangını: 131 ev, 50 dükkan yandı. s. 2.

Akşam. (1935, 30 Eylül). Biga mektupları. s. 10.

Cumhuriyet. (1935, 31 Temmuz). Biga'daki yangında 130 evle 50 dükkan yandı. ss. 1–2.

Haber (Akşam Postası). (1935, 30 Temmuz). Biga'da büyük bir yangın. ss. 1–2.

Haber (Akşam Postası). (1935, 31 Temmuz). Biga yangınında 130 ev 50 dükkan yandı. s. 1.

Kurun. (1935, 31 Temmuz). Biga'da yangın. s. 2.

Kurun. (1935, 1 Ağustos). Biga'da yangının verdiği zarar. s. 5.

Kurun. (1935, 7 Ağustos). Biga'da yanan ilk okul için. s. 5.

Son Posta. (1935, 31 Temmuz). Biga yangını: Şehir kül olmaktan güç kurtuldu. ss. 1, 8.

Son Posta. (1935, 4 Ağustos). Biga yangını cidden bir felaket oldu. s. 6.

Son Posta. (1935, 24 Ağustos). Biga yangından sonra. s. 6.

Son Posta. (1935, 23 Ekim). Biga yangını enkazı. s. 4.

Tan. (1935, 31 Temmuz). Biga yandı. s. 1.

Tan. (1935, 1 Ağustos). Biga'da yangına uğrayanlara yardım. s. 3.

Tan. (1935, 2 Ağustos). Zarar 300 bin lira. s. 6.

Tan. (1935, 4 Ağustos). Biga yangını nasıl çıktı? s. 1.

Tan. (1935, 10 Ağustos). Bir jandarmaya teşekkür. s. 6.

Ulus. (1935, 31 Temmuz). Biga'da yangın. s. 3.

Ulus. (1935, 1 Ağustos). Biga'da felakete uğrayanlara yardım. s. 3.

Ulusal Birlik. (1935, 31 Temmuz). Biga yandı. s. 4.

Yeni Asır. (1935, 31 Temmuz). Biga'da büyük yangın. s. 3.

Araştırma ve Tetkik Eserler

Andreasyon, H. D. (1973). Eremya Çelebi'nin yangınlar tarihi. *Tarih Dergisi*, (27), 59–73.

Atabay, M. (t.y.). Biga 1935'te nasıl harabeye dönmüştü? Çanakale Travel. <https://www.canakaletravel.com/yazi/biga-1935te-nasil-harabeye-donmustu.html>

Behar, C. (2019). *Bir mahallenin doğumu ve ölümü (1494–2008): Osmanlı İstanbul'unda Kasap İlyas Mahallesi*. Yapı Kredi Yayınları.

Büyük Türkçe Sözlük. (2017). <https://archive.org/details/ByykTRkeSzIsk>

Cezar, M. (1963). *Osmanlı devri'nde İstanbul yapılarında*

- tahribat yapan yangınlar ve tabii afetler*. Türk Sanatı Tarihi Araştırmaları ve İncelemeleri, I, İstanbul.
- Çakmak, B. (2011). Geç Osmanlı İmparatorluğu'nda afet yönetimi: 1894 büyük Uşak yangını. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15(15), 63–90.
- Çetiner, E. (t.y.). *Yanma ve yangın*. Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Emecen, F. (t.y.). *Biga*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 6. <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/6/C06002275.pdf>
- Erdoğan, Ö. E. (2014). İstanbul'un ateşle imtihanı. *Beykoz Akademi Dergisi*, 2(2), 47–68.
- Erlor, M. Y. (2000). 1870 yılında Doğu Karadeniz'de çıkan yangın ve etkisi. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 20(31), 209–218.
- Esin, T., & Etöz, Z. (2015). *1916 Ankara yangını: Felaketin mantığı*. İletişim Yayınları.
- Esirkiş, N. (2019). *İzmir yangınları (XVIII. asrın ortalarından 1922'ye kadar)* (Tez No: 2501121014). [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Etöz, Z., & Esin, T. (2012). Osmanlı şehir yangınları (1914–1918). *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, (14), 1–44.
- Hazai. (2001). Osmanlı tarihinde doğal afetlerin rolü hakkında birkaç görüş. In E. A. Zachariadou (Ed.), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Afetler* (G. Çağalı & S. Öztürk, Çev.) (ss. 3–5). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Korkmaz, Ş. (2010). Çanakkale'de yangınlar (1836–1866). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 29(48), 51–67.
- Korkmaz, Ş. (2018). Biga yangınları ve afet yönetimi (1901–1904). *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 511–537.
- Köse, F. (2019). 1756 İstanbul yangını. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 191–213.
- Kuzucu, K. (1999). Osmanlı başkentinde büyük yangınlar ve toplumsal etkileri. In G. İren (Ed.), *Osmanlı* (Cilt 5, ss. 687–699). Yeni Türkiye Yayınları.
- Kuzucu, K. (2000). *Babiali yangınları ve sosyo-ekonomik etkileri (1808–1911)* (Tez No: 94039). [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Öztunç, H. B. (2018). 20. yüzyılın başında Biga'da yangın afeti ve sosyal yardımlaşma. *Belleten*, 82(293), 295–334.
- Pamucian, K. (2002a). Eremya Çelebi Kömürciyan'ın 1660 İstanbul yangını hakkındaki eseri. In *İstanbul yazıları: Ermeni kaynaklarında tarihe katkılar I* (ss. 89–90). Aras Yayıncılık.
- Pamucian, K. (2002b). Eremya Çelebi'ye göre İstanbul'un 1660 yangını. In *İstanbul yazıları: Ermeni kaynaklarında tarihe katkılar I* (ss. 102–106). Aras Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). <https://sozluk.gov.tr/>

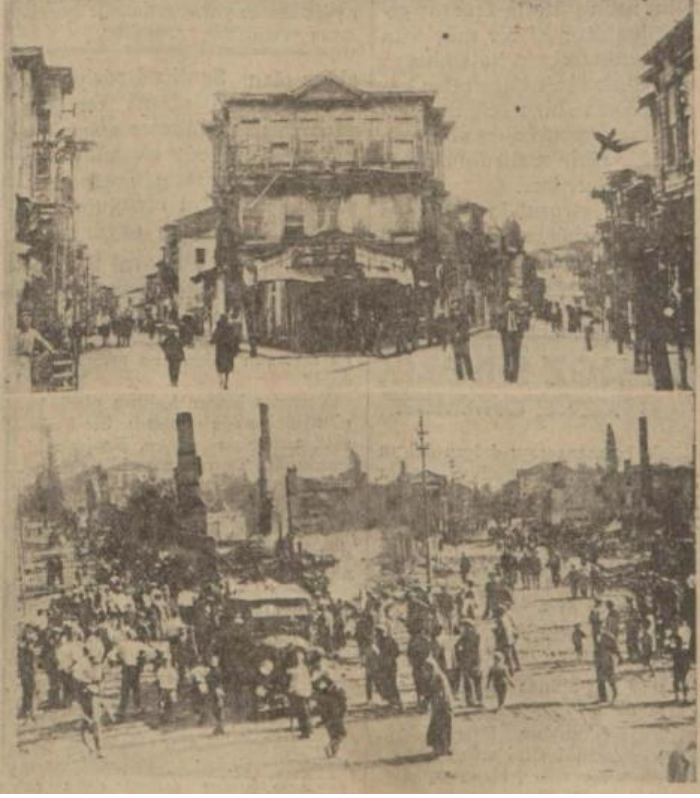
- Ürekli, F. (2010). Osmanlı dönemi'nde İstanbul'da meydana gelen afetlere ilişkin literatür. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 8(16), 101–130.
- Yıldız, K. (2015). Şehir topografyasına etkisi bakımından Osmanlı dönemi İstanbul yangınları. In *Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi I* (ss. 486–503). <https://istanbultarihi.ist/assets/uploads/pdf/sehir-topografyasina-etkisi-bakimindan-osmanli-donemi-istanbul-yaninglari-24.pdf>
- Yıldız, K. (2023). *1660 İstanbul yangını ve etkileri: Vakıflar, toplum ve ekonomi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Zachariadou, E. A. (2001). Doğal afetler: Fırsat anları. In E. A. Zachariadou (Ed.), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Afetler* (G. Çağalı & S. Öztürk, Çev.) (ss. 6–10). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Ekler

EK 1: Yangın öncesinde Biga Çarşısından bir görünüm (Tan, 31 Temmuz 1935, s.1)

EK 2: 1935 Yangını öncesi ve sonrasına dair bir kıyaslama
(Tan, 4 Ağustos 1935, s. 1).

EK 3: Biga Yangınından bir görünüm
(<https://www.canakkaletravel.com/yazi/biga-1935te-nasil-harabeye-donmustu.html>)

